

ПЕДАГОГІЧНИЙ ІМІДЖ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Анна Войтович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, Україна, UA–79000
anna.voytovych@lnu.edu.ua*

Розглянуто поняття педагогічного іміджу вчителя початкових класів, його складові та вплив на освітній процес і виховання учнів. Особливу увагу приділено зовнішньому вигляду вчителя, який є важливим мотиваційним фактором для молодших школярів. Проаналізовано думки науковців щодо того, як імідж вчителя може впливати на ставлення учнів до навчання, сприйняття школи та процесу здобуття знань. Згідно з одним науковим підходом, зовнішність учителя повинна відображати його духовний світ, любов і турботу про дітей, адже це значно підвищує мотивацію учнів. Відповідно до іншого, – педагогічний імідж охоплює не тільки зовнішні аспекти, а й мислення, дії, поведінку та навички спілкування, які є інструментом побудови взаємин у професійній діяльності вчителя. Показано важливість дотримання культури мовлення, оскільки вона є відображенням загальної та професійної культури вчителя. Логічність та емоційна виразність мовлення впливають на рівень засвоєння навчального матеріалу та формування особистісних якостей учнів. Високий рівень мовленнєвої культури педагога сприяє підвищенню якості навчання та ефективності комунікації з учнями. Подано власне розуміння досліджуваного поняття: педагогічний імідж учителя початкових класів – це гармонійне поєднання зовнішнього вигляду, професійної компетентності, комунікативних навичок і особистісних якостей, які разом створюють позитивне та надихаюче середовище для навчання та розвитку дитини. Акцентовано на тому, що педагогічний імідж учителя початкових класів є поєднанням зовнішнього вигляду, професійної компетентності та комунікативних навичок, які разом створюють сприятливу атмосферу для навчання та розвитку учнів. Учитель із позитивним педагогічним іміджем не лише сприяє академічним успіхам школярів, а й формує їхнє ставлення до освіти, культури та виховання на все життя.

Ключові слова: імідж, педагогічний імідж, професійний імідж, учитель початкових класів, педагогічна діяльність, освіта, мотивація.

Останніми роками поняття “імідж” стало невід’ємною частиною словника сучасної людини, впливаючи на всі сфери суспільного життя. У світі, де постійно змінюються стандарти й вимоги, імідж має важливе значення для формування особистості, яка відповідає очікуванням

суспільства. Це особливо актуально для професій, пов'язаних із постійною публічною взаємодією, таких як, наприклад, учителі. Вони щодня перебувають під пильним спостереженням не лише учнів, а й їхніх батьків, колег, адміністрації та широкої громадськості через висвітлення своєї діяльності чи роботи освітньої установи, в якій вони працюють загалом.

Важливо розуміти, що вчителю у початковій школі відводиться основне значення у формуванні не тільки навчальних, а й особистісних якостей дітей. Саме тому його імідж є не просто зовнішнім проявом, а й відображенням внутрішніх цінностей, професійної компетентності, емоційного інтелекту, комунікативних здібностей. Проте не всі вчителі здатні ефективно підтримувати цей імідж. Бувають випадки, коли через певні особистісні риси, невідповідність очікуванням або недостатню самооцінку вчитель втрачає свій авторитет в учнів. Коли діти сприймають свого наставника як “нудного” або “нецікавого”, мотивація до навчання падає, а це негативно впливає на якість освіти загалом.

Це небажане явище підкреслює важливість постійного дослідження педагогічного іміджу, адже сучасний учитель повинен бути не лише джерелом знань, а й особистістю, яка здатна зацікавити, надихнути, стати прикладом для учнів. Оскільки суспільні потреби і вимоги змінюються з часом, дослідження та розвиток педагогічного іміджу залишаються постійно актуальними, сприяючи підвищенню професійної майстерності вчителів і забезпеченню ефективної взаємодії з учнями.

Отже, вивчення педагогічного іміджу має не лише теоретичну, а й практичну цінність, спрямовану на підтримку високих стандартів освіти, гармонійний розвиток особистості вчителя та його сприйняття в суспільстві.

Над дослідженням окресленої проблеми працювали такі науковці: Ушинський К., Русова С., Сухомлинський В., Зязюн І., Закорченна Г., Володарська І., Гузій Н., Савченко О., Молнар Т., Бех І., Довга Н., Олійник Т., Коркішко А. та ін.

Мета статті – дослідження та аналіз педагогічного іміджу вчителя початкових класів, визначення його основних складових, а також впливу іміджу на освітній процес та розвиток учнів.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті наголошується на важливості формування іміджу педагога як основного елементу професійної діяльності в умовах сучасних викликів. Імідж учителя має відповідати не лише традиційним вимогам, таким як компетентність і моральність, а й адаптуватися до швидких змін у суспільстві, науці та технологіях. Сучасний педагог повинен відображати гнучкість, відкритість до інновацій, здатність навчати дітей критично мислити, працювати в умовах інформаційної насиченості, а також сприяти їх соціалізації у глобалізованому світі.

Крім того, документ наголошує на тому, що імідж педагога має бути тісно пов'язаний із вимогами сучасної педагогічної практики та очікуваннями батьків і суспільства. У світі, що постійно змінюється, від учителів вимагається не лише глибоке знання свого предмета, а й уміння інтегрувати новітні технології та підходи до навчання. Таким чином, формування позитивного педагогічного іміджу стає не просто бажаним, а необхідним для успішної реалізації освітніх реформ та підвищення якості навчання в Україні.

Йдеться про необхідність цілеспрямованої роботи над розвитком особистісного і професійного іміджу кожного вчителя, особливо в початкових класах, коли педагогічний вплив є найбільш важливим у формуванні основ соціальних і академічних навичок дітей.

Обґрунтовуючи актуальність нашого дослідження педагогічного іміджу вчителя початкових класів, акцентуємо на зростанні ролі вчителя в сучасному суспільстві, яке проявляється в тому, що в інформаційному середовищі, у якому діти мають доступ до великого обсягу інформації, роль учителя як наставника й авторитета стає ще важливішою. Вчитель не тільки навчає, а й формує моральні, етичні та соціальні цінності учнів. Позитивний імідж допомагає вчителю бути ефективним лідером і прикладом для наслідування. Спостереження показують, що вчителі з позитивним іміджем викликають більше довіри в учнів і батьків, що сприяє покращенню взаємодії в класі та підвищенню рівня академічних досягнень. Крім того, педагогічний імідж також є головним у взаємодії з батьками, які повинні бути впевненими у професійності й компетентності вчителя, що веде до покращення співпраці та партнерства між школою та сім'єю. Позитивний імідж сприяє не лише успішності учнів, а й саморозвитку вчителя. Успішний імідж підвищує рівень задоволення від роботи, а також сприяє кар'єрному зростанню та громадському визнанню. А впровадження нових підходів до навчання, таких як інтегровані курси або інклюзивна освіта, потребує від учителя початкових класів адаптації та підвищення своєї кваліфікації, а також створення відповідного іміджу, який відображає ці зміни.

Побутове розуміння поняття "імідж" часто зводиться до зовнішнього вигляду та поведінки людини, які створюють певне враження у суспільстві. Це може охоплювати стиль одягу, манеру спілкування, жестикуляцію, мовлення та загальну самопрезентацію. Люди сприймають імідж як "картинку", за допомогою якої формуються перші враження про особу.

Зважаючи на лексикографічні джерела, виокремлюємо такі значення досліджуваного поняття:

1) імідж, -у, ч. 1. Рекламний, представницький образ кого-небудь (напр., громадського діяча), що створюється для населення. // Образ фірми, організації або товарного знака (бренда), який формується у споживача на підставі виняткових і оригінальних, але обов'язково корисних сторін

діяльності і якостей товарів (послуг). 2. Уявне зображення предмета в геометричній оптиці [2, с. 492].

2) імідж, -у, ч. Громадська думка, уявлення про когось або щось; репутація, образ (у 1 знач.). [5].

3) імідж (від лат. *imago* – образ, вид) – цілеспрямовано сформований образ якої-небудь особи, явища, предмета, які покликані збільшити емоційно-психологічний вплив на когось [6].

Цюняк О. подає таке розуміння поняття “педагогічний імідж” – це “безпосереднє уявлення учнів, вихованців, колег про зовнішній вигляд педагога [...]. Як впливає із зазначеного вище, зовнішність учителя – досить вагомий аргумент для мотивації до навчання, у якому повинні відображатися багатий духовний світ, любов до дітей і турбота про них” [7, с. 180, 181].

Молнар Т. вважає, що “педагогічна професія виокремлюється своєю особливістю. Вчителі завжди перебувають в центрі уваги учнів, батьків, колег, виконуючи значущу соціальну місію. Імідж у цьому контексті стає невід’ємним інструментарієм, який допомагає будувати взаємини з довколишнім світом. Це не лише візуальний образ, але й спосіб мислення, дій, учинків, навички спілкування, мистецтво ефективно висловлювати свої думки та, зокрема, вміння слухати” [4, с. 64].

Педагогічний імідж учителя початкових класів – це комплексний образ, що містить як зовнішній вигляд, так і внутрішні якості, які впливають на взаємодію з учнями, батьками та колегами. У початковій школі вчитель є першою авторитетною особою для дитини, тому його імідж має велике значення для формування у дітей ставлення до навчання та школи загалом.

Зовнішній вигляд учителя, як зазначає Цюняк О., відіграє важливу роль у створенні позитивного враження та може мотивувати учнів. Однак педагогічний імідж виходить за межі лише зовнішнього сприйняття – це також спосіб мислення, професійні знання та вміння, як наголошує Молнар Т. Учитель початкових класів повинен володіти високою мовленнєвою культурою, вмінням чітко висловлювати думки та налагоджувати комунікацію з дітьми.

Крім того, важливою складовою є особистісний приклад учителя, його моральні та етичні якості, які учні намагаються наслідувати. У молодшій школі діти виявляють особливу довіру до вчителя, що робить його роль ще більш відповідальною.

Отже, на нашу думку, педагогічний імідж учителя початкових класів – це гармонійне поєднання зовнішнього вигляду, професійної компетентності, комунікативних навичок і особистісних якостей, які разом створюють позитивне та надихаюче середовище для навчання та розвитку дитини.

Як бачимо і з семантики поняття, і з тлумачень науковців, імідж і репутація корелюють між собою, і формування репутації та ставлення до

людини залежно від її іміджу відбувається через послідовні взаємодії. Імідж є першим етапом, на основі якого люди формують очікування та судження. Якщо імідж відповідає або перевершує очікування, репутація стає позитивною, що сприяє довірі та повазі. Якщо ж імідж не відповідає реальним діям або внутрішнім якостям людини, її репутація може погіршитися, навіть якщо вона має високий професіоналізм чи інші цінні риси.

Особливої значущості набуває імідж учителя в умовах початкової школи, оскільки в цей період діти надзвичайно сприйнятливі до впливів і схильні до наслідування. Молодші школярі бачать у своєму вчителеві не тільки джерело знань, а й моральний та поведінковий взірець. Для них учитель стає авторитетом, і його імідж формує уявлення про те, яким має бути наставник, лідер та навіть доросла людина загалом. Саме тому для дітей важливо, щоб педагог уособлював високі моральні і професійні стандарти.

Від того, як молодший школяр сприймає свого вчителя і як той впливає на нього, значною мірою залежить ставлення дитини до освітнього процесу та школи загалом. Якщо педагог створює позитивний і надихаючий імідж, то дитина з більшою ймовірністю ставитиметься до навчання із зацікавленістю та ентузіазмом. Водночас негативний імідж учителя може викликати у школяра відчуття байдужості або навіть неприязні до школи і системи освіти. Молодші школярі часто переносять своє ставлення до вчителя на всю школу або навіть на навчання як процес. Це відчуття може залишатися з ними протягом усього життя, впливаючи на їхню мотивацію до подальшого навчання та розвиток як особистостей. Тому створення позитивного педагогічного іміджу у початкових класах має не тільки короткотерміновий, а й довготерміновий вплив на формування світогляду, соціальних і академічних навичок дітей [7, с. 180].

У контексті діяльності вчителя початкових класів імідж має критичне значення у створенні позитивного навчального середовища. Вчитель, як і будь-яка інша публічна особа, повинен підтримувати образ компетентного, доброзичливого та справедливого наставника. Якщо його імідж відповідає очікуванням учнів та їхніх батьків, це зміцнює репутацію педагога, підвищує довіру до нього, а також сприяє кращій взаємодії в освітньому процесі. Проте якщо імідж учителя не відповідає його реальним професійним і особистісним якостям, репутація може страждати, що негативно позначиться на його авторитеті серед учнів і колег, навіть за наявності високого рівня кваліфікації.

Науковець Бех І. Д. зазначає, що молодші школярі виявляють велику довіру і відкритість у своїх стосунках із дорослими, особливо з учителем, який для них є не лише джерелом знань, а й моральним авторитетом. Діти прагнуть наслідувати вчителя у всьому, сприймаючи його як приклад для

власної поведінки. Їхня довіра до педагога настільки велика, що вони беззаперечно беруть до уваги його оцінки та погляди на різні життєві явища. Науковець наголошує на тому, що навіть інтонація вчителя під час читання чи розповіді здатна передати його особисту позицію, яку діти сприймають як моральний орієнтир. Аналізуючи разом з учнями оповідання чи картини, педагог висловлює свої моральні й естетичні судження, які стають основою для оцінок школярами подій, взаємин між людьми, їхніх вчинків і дій. Така довіра і наслідування з боку дітей підкреслює надзвичайно важливу роль учителя в їхньому формуванні моральних цінностей і світогляду [1, с. 99].

Цюняк О. зазначає, що “практика доводить, що сучасній освіті потрібен ерудований педагог, з високим рівнем культури та педагогічної майстерності, котрий працюватиме на перспективу. Саме педагоги мають бути своєрідним еталоном, взірцем для молоді, їм потрібно бути не тільки фахівцем високого рівня, а й вишуканою, вихованою людиною, тобто дотримуватись певного професійного іміджу. Відтак, вчителі постійно перебувають у полі зору учнів, батьків, колег. І як стверджував американський фахівець з менеджменту Генрі Р. Мілнора: «Другої можливості справити перше враження у вас не буде». Сучасна освітня система має відповідати високим вимогам суспільства до особистості педагога” [7, с. 179].

Молнар Т. на основі аналізу наукових джерел та узагальнення думок учених щодо структури іміджу вчителя початкових класів виділила три основні складники професійного іміджу педагога:

1) зовнішній вигляд — включає такі елементи, як одяг, взуття, аксесуари, зачіска, макіяж, хода, манери та дотримання етикету. Цей компонент формує перше враження про вчителя, впливаючи на його авторитет і ставлення до нього з боку учнів, батьків та колег;

2) внутрішній образ — охоплює професійні знання та вміння, систему цінностей, Я-концепцію (уявлення про себе), рефлексію, інтуїцію, здоров’я, критичне мислення та особисті якості. Цей аспект іміджу відображає професійну і особистісну глибину вчителя, яка є основою його ефективної діяльності;

3) комунікативна складова — містить вербальні та невербальні особливості спілкування. Це визначає вміння педагога передавати інформацію, взаємодіяти з учнями та колегами, створювати сприятливу атмосферу для навчання та виховання [4, с. 64].

Ці три складники взаємодіють між собою, формуючи цілісний образ учителя, який значно впливає на освітній процес і розвиток дітей.

Цюняк О., наголошуючи на важливому значенні зовнішнього вигляду для педагога початкової ланки освіти, зауважує, що “діти є найсуворішими критиками. І бажають бачити вчителя із приємною зовнішністю, завжди одягнутого за модними тенденціями, зі стильною зачіскою, доглянутого і

охайного, завжди усміхненого, справедливого, доброго і гуманного. Учням і вихованцям хочеться мати і бачити лише «найкращого вчителя». Адже, будь-який елемент чи деталь одягу наставника має виховне значення, а саме – виховання в учнів естетичного смаку. Вчитель з «ідеальним» зовнішнім виглядом стає еталонним зразком для школярів, діти намагаються в усьому бути схожими на свого «ідеального» вчителя. Вони старатимуться вивчати предмет якомога краще, щоб не засмучувати педагога, можуть навіть копіювати манери, поведінку, стиль одягу тощо. Отже, про такого вчителя можна сміливо сказати, що він має бездоганний професійний імідж” [7, с. 182].

Молнар Т., аналізуючи внутрішній образ учителя, наголошує, що “основною внутрішнього образу вчителя є його професійні знання, вміння та здібності. Позитивна «Я-концепція» виражається через самоповагу, позитивну самооцінку та відчуття власної гідності. Основні професійні якості включають ерудицію, педагогічне мислення, імпровізацію та оптимізм. Важливою складовою внутрішнього образу є здоров’я, яке впливає на привабливість, активність та творчий потенціал. Однак, педагоги часто страждають від низького рівня фізичного і психічного здоров’я через високий стрес, що може призвести до емоційного вигорання. Збереження здоров’я можливе лише за умови самодисципліни та роботи над собою” [4, с. 65].

Розвиваючи твердження про професійний імідж учителя, Цюняк О. зазначає, що “беззаперечно, імідж педагога розглядається як важливий аспект його професіоналізму, компонент професійної культури й засіб педагогічного впливу на школярів. Професійна культура невіддільна від культури зовнішнього вигляду, культури мови, естетичної культури, різнобічних інтересів і духовних потреб. Успішно спроектований професійний імідж впливає на самоствердження вчителя та його подальше професійне самовдосконалення” [7, с. 182].

Щодо комунікативних навичок, які є складовою професійного іміджу вчителя початкових класів, то Молнар Т. наголошує на тому, що “комунікативна складова іміджу вчителя вимагає логічності та емоційної виразності мови, однак реалії часто показують низький рівень мовленнєвої культури вчителів, що впливає і на мовлення учнів. Це важливо, оскільки культура мовлення є показником загальної та професійної культури. У сучасних умовах професіоналізм визначається не тільки знаннями, але й комунікативними навичками. Культура спілкування включає лексичний, граматичний аспекти та орфоепічну правильність мовлення. Експресивність мови також є важливою, оскільки монотонна мова не може зацікавити учнів та ефективно передавати навчальну інформацію” [4, с. 65].

На нашу думку, культура мовлення для вчителя початкових класів є надзвичайно важливою, оскільки саме в цей період діти активно формують

мовленнєві навички, а вчитель є для них основним зразком для наслідування. Правильне, виразне та емоційно насичене мовлення педагога допомагає учням не тільки краще засвоювати навчальний матеріал, а й формує у них позитивне ставлення до навчання. Вчитель, який володіє високою мовленнєвою культурою, не лише ефективно передає знання, а й виховує у дітей повагу до мови, розвиває їх комунікативні навички та допомагає формувати критичне мислення. Недбалість у мовленні, навпаки, може негативно вплинути на якість навчання і культуру спілкування дітей у майбутньому. Тому вміння чітко, грамотно та цікаво висловлювати свої думки є невід'ємною частиною професійної компетентності і позитивного професійного іміджу вчителя початкових класів.

Висновки. Отже, професійний імідж учителя складається з трьох основних аспектів: зовнішнього вигляду, внутрішнього образу та комунікативної компетентності. Зовнішній вигляд створює перше враження, яке впливає на сприйняття педагога учнями, батьками та колегами. Внутрішній образ, що охоплює професійні знання, цінності та особисті якості, визначає глибину та ефективність педагогічної діяльності. Комунікативна компетентність, яка містить мовленнєву культуру та вербальні і невербальні навички, є важливою для успішної взаємодії з учнями та формування атмосфери довіри. Ці елементи у поєднанні створюють цілісний і ефективний професійний імідж, що впливає на якість освітнього процесу та розвиток учнів.

Педагогічний імідж учителя початкових класів є важливою складовою успішної взаємодії з учнями, батьками та колегами. Він охоплює як зовнішні, так і внутрішні якості, що впливають на освітню мотивацію та формування у дітей позитивного ставлення до навчання. Зовнішній вигляд, професійні знання, комунікативні навички та особистісний приклад учителя стають головними елементами для створення сприятливої атмосфери у класі. Вчитель початкових класів, який володіє позитивним педагогічним іміджем, здатен впливати на розвиток особистості дитини та її майбутні життєві цінності.

1. Бех І. Д. Особистість у просторі духовного розвитку : навч. посібник. Київ : Академвидав, 2012. 256 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / укл. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2005. 1728 с.

3. Каломбет А. Імідж сучасного вчителя. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-imidz-sucasnogo-vcitela-106742.html>.

4. Молнар Т. До проблеми формування професійного іміджу вчителя початкових класів. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.7>.
5. Словник української мови та культури. URL: <https://126.slovaronline.com/search?s=>.
6. Словник іншомовних соціокультурних термінів. URL: <https://424.slovaronline.com/>.
7. Цюняк О. П. Професійний імідж сучасного вчителя початкових класів. Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання. 2016. С. 177–187.

References

1. Bekh, I. D. (2012). *Osobystist u prostori dukhovnoho rozvytku: navch. posib.* Kyiv: Akademvydav.
2. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy (z dod. i dopov.) (2005). / ukl. i hol. red. V. T. Busel. Kyiv; Irpin: VTF "Perun".
3. Kalombiet, A. Imidzh suchasnoho vchytelia. Retrieved from <https://vseosvita.ua/library/statta-imidz-sucasnogo-vcitela-106742.html>.
4. Molnar, T. Do problemy formuvannia profesiynoho imidzhu vchytelia pochatkovykh klasiv. DOI: <https://doi.org/10.32782/2410-2075-2023-17.7>.
5. Slovnyk ukrayinskoyi movy ta kultury. Retrieved from <https://126.slovaronline.com/search?s=>.
6. Slovnyk inshomovnykh sotsiokulturnykh terminiv. Retrieved from <https://424.slovaronline.com/>.
7. Tsuniak, O. P. (2016). Profesiynyi imidzh suchasnoho vchytelia pochatkovykh klasiv. *Mizhnarodni Chelpanivski psykholoho-pedahohichni chytannia*. 177–187.

*Стаття: надійшла до редколегії 24.09.2024
доопрацьована 03.10.2024
прийнята до друку 09.10.2024*

PEDAGOGICAL IMAGE OF PRIMARY CLASS TEACHERS: GENERAL CHARACTERISTICS

Anna Voytovych

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str., 1, Lviv, Ukraine, UA-79000
anna.voytovych@lnu.edu.ua*

The article examines the concept of the pedagogical image of a primary school teacher, its components and influence on the educational process and education of students. Particular attention is paid to the appearance of the teacher, which is an important motivational factor for younger schoolchildren. The opinions of scientists on how the teacher's image can influence students' attitude to learning, the perception of school and the process of acquiring knowledge have been analyzed. According to one scientific approach, a teacher's appearance should reflect his/her spiritual world, love and care for children, as this significantly increases students' motivation. According to another approach, the pedagogical image covers not only external aspects, but also thinking, actions, behavior and communication skills, which are a tool for building relationships in the teacher's professional activity. The importance of observing the speech culture is emphasized, as it is a reflection of the teacher's general and professional culture. The logic and emotional expressiveness of speech affect the level of assimilation of educational material and the formation of personal qualities of students. A high level of the teacher's speech culture contributes to improving the quality of teaching and the effectiveness of communication with students. Our own understanding of the studied concept is presented: the pedagogical image of a primary school teacher is a harmonious combination of appearance, professional competence, communication skills and personal qualities, which together create a positive and inspiring environment for a child's learning and development. Emphasis is placed on the fact that the pedagogical image of a primary school teacher is a combination of appearance, professional competence and communication skills, which together create a favorable atmosphere for learning and development of students. A teacher with a positive pedagogical image not only contributes to the academic success of schoolchildren, but also shapes their attitude to education, culture and upbringing for life.

Keywords: image, pedagogical image, professional image, primary school teacher, pedagogical activity, education, motivation.